

Phát huy các giá trị nhân văn của Phật giáo trong xây dựng con người XHCN

ISSN: 2734-9195 08:05 26/11/2025

Phật giáo với tinh thần nhân văn sâu sắc xuyên suốt lịch sử, sẽ tiếp tục đồng hành cùng dân tộc, không chỉ như một phần di sản, mà còn như một động lực tinh thần, một nền tảng nhân văn cho sự phát triển.

Tác giả: **TS. Nguyễn Thị Thu Trang - Th.S Phan Thuý Quỳnh (1)**

Tham luận tại Hội thảo khoa học "Đạo Phật Với Cách Mạng Việt Nam" tổ chức ngày 25/08/2025, tại chùa Quán Sứ, Hà Nội

Trong các tôn giáo lớn trên thế giới, Phật giáo đã du nhập vào Việt Nam và có ảnh hưởng sâu sắc đến đời sống tinh thần, xã hội. Trải qua suốt chiều dài lịch sử dựng nước và giữ nước, trong sự nghiệp đấu tranh giải phóng dân tộc, thống nhất đất nước, cũng như xây dựng và bảo vệ **Tổ quốc Việt Nam** xã hội chủ nghĩa, Phật giáo Việt Nam đã có đóng góp đáng kể đối với sự phát triển của dân tộc trên nhiều lĩnh vực, đặc biệt là góp phần giáo dục, định hướng cho sự phát triển nhân cách, tư duy, giáo dục đạo đức, lối sống con người. Vì vậy, Phật giáo không chỉ thấm sâu vào đời sống tâm linh mà còn góp phần hình thành phẩm chất đặc trưng của con người Việt Nam.

Trong kỷ nguyên vươn mình mạnh mẽ của dân tộc, khi Việt Nam ngày càng khẳng định vị thế trên trường quốc tế, việc xây dựng con người mới xã hội chủ nghĩa không chỉ là một yêu cầu mang tính chiến lược mà còn là yếu tố quyết định sự thành công của công cuộc đổi mới và hội nhập quốc tế.

Con người không chỉ là trung tâm mà còn là chủ thể của mọi sự phát triển, đóng vai trò nòng cốt trong việc hiện thực hóa mục tiêu xây dựng đất nước dân giàu, nước mạnh, dân chủ, công bằng, văn minh và hạnh phúc. Trong đó, bồi dưỡng những giá trị nhân văn của Phật giáo là một trong những yếu tố góp phần quan trọng.

Hình mang tính minh họa. Nguồn: Internet

Con người mới xã hội chủ nghĩa là hình mẫu lý tưởng của con người được xây dựng trong xã hội xã hội chủ nghĩa, mang những phẩm chất, năng lực và giá trị phù hợp với mục tiêu phát triển toàn diện con người và xã hội.

Trong suốt quá trình lãnh đạo cách mạng, Đảng Cộng sản Việt Nam luôn coi việc xây dựng con người mới xã hội chủ nghĩa là nhiệm vụ trung tâm, xuyên suốt của sự nghiệp cách mạng. Quan điểm này được thể hiện rõ nét trong các văn kiện, nghị quyết của Đảng, phù hợp với từng giai đoạn phát triển của đất nước. Con người mới xã hội chủ nghĩa là hình mẫu lý tưởng của công dân Việt Nam trong thời kỳ quá độ lên chủ nghĩa xã hội, mang những phẩm chất toàn diện, bao gồm:

- Đạo đức cách mạng: Yêu nước, yêu chủ nghĩa xã hội, có tinh thần đoàn kết, ý thức cộng đồng và trách nhiệm xã hội.
- Trí tuệ: Có trình độ học vấn, kỹ năng lao động và năng lực sáng tạo, đáp ứng yêu cầu phát triển của đất nước.
- Lối sống lành mạnh: Hòa hòa giữa truyền thống và hiện đại, tiếp thu tinh hoa văn hóa nhân loại, giữ gìn bản sắc dân tộc.

Trước đổi mới, Đảng ta nhấn mạnh vai trò của con người mới xã hội chủ nghĩa trong công cuộc đấu tranh giành độc lập dân tộc và xây dựng chủ nghĩa xã hội, trọng tâm là: Con người mới cần có ý thức giai cấp rõ ràng, trung thành với Đảng và sự nghiệp cách mạng.

Đạo đức cách mạng được nhấn mạnh qua tinh thần “cần, kiệm, liêm, chính, chí công vô tư”. Đào tạo nhân lực cho công cuộc xây dựng xã hội mới: Giáo dục được coi là công cụ quan trọng để hình thành thế hệ công dân mới có ý thức tổ chức, kỷ luật và tinh thần lao động tập thể.

Từ khi tiến hành công cuộc đổi mới, Đảng đã có những điều chỉnh quan trọng về quan điểm xây dựng con người mới, nhấn mạnh đến sự phát triển toàn diện và phù hợp với yêu cầu của nền kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa.

Hình mang tính minh họa. Nguồn: Internet

- Con người là trung tâm và mục tiêu phát triển: Đại hội lần thứ XI (2011) khẳng định: “Con người là trung tâm của chiến lược phát triển, đồng thời là chủ thể sáng tạo của lịch sử”. Đại hội lần thứ XIII (2021) của Đảng tiếp tục nhấn mạnh: “Phát triển con người toàn diện và xây dựng nền văn hóa Việt Nam tiên tiến, đậm đà bản sắc dân tộc để văn hóa, con người Việt Nam thực sự trở thành sức mạnh nội sinh, động lực phát triển đất nước và bảo vệ Tổ quốc” .

- Phát triển toàn diện: Đảng nhấn mạnh việc xây dựng con người mới phải bao gồm cả đạo đức, trí tuệ, thể chất, thẩm mỹ và tinh thần. Đại hội lần thứ XIII của Đảng đã xác định: “Tài năng, trí tuệ, phẩm chất của con người Việt Nam là trung tâm, mục tiêu và động lực phát triển quan trọng nhất của đất nước” .

- Kết hợp truyền thống và hiện đại: Đảng khuyến khích kế thừa các giá trị truyền thống tốt đẹp của dân tộc, đồng thời tiếp thu tinh hoa văn hóa nhân loại, xây dựng con người mới với bản lĩnh, tự tin trong hội nhập quốc tế. Đại hội lần

thứ XIII của Đảng đã nêu rõ: “Từng bước vươn lên khắc phục các hạn chế của con người Việt Nam; xây dựng con người Việt Nam thời đại mới, gắn kết chặt chẽ, hài hòa giữa truyền thống và hiện đại” .

Giá trị nhân văn của Phật giáo là hướng về con người, lấy con người làm trung tâm. Các lĩnh vực hoạt động xã hội đều hướng tới các giá trị vì con người, giúp mỗi người vượt qua khó khăn về vật chất, làm chỗ dựa về tinh thần, qua đó mong muốn xây dựng một xã hội an lạc, toàn thiện và hạnh phúc. Mục đích tối thượng của đạo Phật là hướng dẫn, chỉ dạy cho con người con đường khai mở tâm thức, phát triển trí tuệ trực giác, hướng đến giác ngộ giải thoát. Xã hội lý tưởng mà Phật giáo hướng tới đó là thế giới tịnh độ, bình đẳng, hòa bình an vui. Nội dung giáo lý Phật giáo thể hiện triết lý về sự công bằng, giáo dục con người phải biết sống lành mạnh, khuyến khích con người làm nhiều việc tốt, việc thiện, lánh xa điều ác, tránh làm những việc bất nhân phi nghĩa để xây dựng một cuộc sống tốt đẹp nơi trần thế. Trong hơn 2.000 năm hiện diện trên đất nước Việt Nam, đồng hành cùng dân tộc, những tư tưởng Phật giáo không chỉ ảnh hưởng sâu sắc tới đạo đức xã hội, mà còn có những giai đoạn lịch sử rất dài đã từng là tư tưởng chủ đạo của xã hội Việt Nam thể hiện ở nhiều khía cạnh.

Việc phát huy các giá trị nhân văn Phật giáo sẽ tạo sự cộng hưởng mạnh mẽ với mục tiêu xây dựng con người XHCN, góp phần hình thành nguồn nhân lực chất lượng cao, có bản lĩnh, đạo đức và tri thức phục vụ sự nghiệp phát triển đất nước. Trong đó, giá trị nhân văn của Phật giáo thể hiện cụ thể trên các mặt như:

Tinh thần yêu nước: Lịch sử dân tộc Việt Nam đã ghi nhận những đóng góp to lớn của Phật giáo đối với dân tộc. Đạo Phật luôn đồng hành cùng dân tộc những khi vận nước lâm nguy. Các thiền học như: Tuệ Trung Thượng Sĩ, Trần Nhân Tông... đều là những người lập nhiều chiến công vẻ vang trong công cuộc dựng nước và giữ nước. Các vị quốc sư như: Thiền sư Vạn Hạnh, Thiền sư Mãn Giác... dù tu hành nhưng vẫn quan tâm đến việc triều chính. Khi chủ nghĩa thực dân, đế quốc xâm lăng nước ta, thực hiện chính sách đàn áp Phật giáo, nhiều Tăng Ni đã tích cực tham gia công cuộc kháng chiến chống thực dân, đế quốc, điển hình là tấm gương Bồ tát Thích Quảng Đức tự thiêu để phản đối sự đàn áp Phật giáo của chế độ Sài Gòn.

Hình mang tính minh họa. Nguồn: Internet

Giáo dục lối sống hướng thiện: Theo thuyết “Thập nhị nhân duyên” (2), tất cả những gì nhận được đều là kết quả của những hành động mà mỗi người đã thực hiện trước đó. Vì vậy, mỗi cá nhân phải luôn ý thức được trách nhiệm của bản thân trong mỗi quyết định, mỗi sự lựa chọn. Để đạt được những thành quả tốt đẹp, con người phải sống tốt, sống thiện, tránh xa và bài trừ cái xấu, cái ác. Tư tưởng nhân quả “ở hiền gặp lành, ở ác gặp dữ” đã ăn sâu vào nếp sống, nếp nghĩ của người Việt. Chính đạo đức Phật giáo giúp họ có thêm nghị lực trong việc định hướng lý tưởng sống, sống vị tha và biết yêu thương lẫn nhau, xem việc phụng sự và giúp đỡ mọi người là niềm vui của chính mình, hướng đến xây dựng một xã hội nhân ái. Họ luôn tin tưởng tuyệt đối rằng: làm thiện sẽ được quả lành, làm ác sẽ bị quả xấu, những suy nghĩ, lời nói và việc làm của mình đều được sự giám sát của các vị thần hộ pháp. Khi gặp nạn, chắc chắn sẽ có Đức Phật hay Bồ tát ra tay cứu giúp.

Giáo dục sự tôn trọng lợi ích và nhân phẩm của người khác: Tinh thần này được thể hiện qua “Ngũ giới”: Không sát sinh, không trộm cắp, không tà dâm, không nói dối, không uống rượu của Đức Phật nhằm thiết lập trật tự, an vui, hòa bình cho gia đình, xã hội và quốc gia. Xã hội hiện nay luôn coi trọng sự sống, môi trường sống, ít xảy ra nạn trộm cắp, hạnh phúc gia đình, chung thủy với nhau, không lừa dối để tạo niềm tin cho nhau, và không rơi vào nghiện ngập, hút chích các loại ma túy... Ngũ giới nhà Phật rất phù hợp với chính sách của Đảng và Nhà nước ta trong tình hình mới, giúp xã hội ổn định, giảm bớt các tệ nạn xã hội, các giá trị đạo đức truyền thống được phát huy.

*Giáo dục **đạo lý uống nước nhớ nguồn**:* Phương pháp giáo dục này thể hiện thông qua lễ Phật đản, lễ Vu Lan Báo Hiếu. Trong lễ Phật đản thì tưởng nhớ đến

cuộc đời đạo đức của Đức Phật, thông qua đó nêu lên thông điệp yêu chuộng hòa bình và lòng nhân ái, kêu gọi mọi người sống thương yêu giúp đỡ lẫn nhau. Lễ Vu Lan Báo Hiếu thì thể hiện truyền thống đạo lý hiếu thảo của các thế hệ con cháu đối với ông bà cha mẹ của mình, qua đó giáo dục tinh thần hiếu hạnh của con người, xây dựng gia đình mẫu mực, con cháu thảo hiền, góp phần xây dựng đời sống đạo đức trong gia đình và xã hội.

Trong quan hệ ứng xử giao tiếp: Trong gia đình và xã hội, Phật giáo đề cao sự hòa thuận và trách nhiệm của con người thông qua thực hiện Tứ trọng ân (ân cha mẹ, ân quốc gia, ân thầy cô, ân đàn na tín thí). Trong ứng xử của con người với môi trường tự nhiên, đạo đức Phật giáo với tư tưởng từ bi hỷ xả, vô ngã vị tha, luôn đề cao, tôn trọng sự sống của mọi loài, vì vậy luôn hướng đến sự an lành và hòa bình cho quốc gia và thế giới, kêu gọi ăn chay, phóng sinh, bảo vệ môi trường sống, phản đối các cuộc chiến tranh xâm lược cũng như việc sử dụng vũ khí hủy diệt hàng loạt.

Các giá trị nhân văn của Phật giáo có sự tương thích và bổ trợ mạnh mẽ cho mục tiêu xây dựng con người xã hội chủ nghĩa ở Việt Nam. Nếu lý tưởng xã hội chủ nghĩa hướng đến giải phóng con người khỏi mọi áp bức, bất công, thì Phật giáo hướng đến giải thoát con người khỏi vô minh, khổ đau, đưa con người tới đời sống an lạc, hài hòa. Sự kết hợp giữa hai dòng giá trị này tạo nên một nền tảng tinh thần vững chắc, giúp định hướng hành vi, điều chỉnh lối sống, nâng cao phẩm chất đạo đức của mỗi cá nhân, đồng thời tăng cường, củng cố sức mạnh của khối đại đoàn kết toàn dân tộc. Do đó, việc phát huy các giá trị nhân văn của Phật giáo trong xây dựng con người xã hội chủ nghĩa là quá trình kết hợp sức mạnh văn hoá, đạo đức truyền thống với định hướng phát triển mới, tạo ra mẫu hình con người vừa “hồng” vừa “chuyên”, vừa giàu lòng nhân ái, vừa có trí tuệ và bản lĩnh để thích ứng với kỷ nguyên mới.

Hình mang tính minh họa. Nguồn: Internet

Việc phát huy các giá trị nhân văn Phật giáo trong việc giáo dục con người còn xuất phát từ các yếu tố:

Thứ nhất, xuất phát từ yêu cầu cấp bách của sự nghiệp xây dựng con người mới xã hội chủ nghĩa trong kỷ nguyên mới. Mục tiêu chiến lược của Đảng và Nhà nước là bồi dưỡng thế hệ công dân Việt Nam vừa có tri thức hiện đại, năng lực sáng tạo và kỹ năng hội nhập quốc tế, vừa có đạo đức, nhân cách, lối sống trong sáng, lý tưởng sống cao đẹp. Trong bối cảnh toàn cầu hóa và cách mạng công nghiệp 4.0, những tác động đa chiều của kinh tế thị trường và văn hóa ngoại lai đang đặt ra nguy cơ làm phai nhạt bản sắc, suy giảm giá trị truyền thống. Các giá trị nhân văn của Phật giáo – đặc biệt là Từ bi, Trí tuệ, Vô ngã, Hướng thiện – có khả năng định hướng nhận thức, điều chỉnh hành vi, nuôi dưỡng tâm hồn và bồi đắp phẩm chất đạo đức một cách tự nhiên, sâu bền, giúp hình thành lớp người xã hội chủ nghĩa vừa “hồng” vừa “chuyên”.

Thứ hai, đáp ứng yêu cầu cấp thiết trong phòng, chống sự suy thoái về tư tưởng chính trị, đạo đức, lối sống – một thách thức được Đảng ta nhiều lần cảnh báo. Tình trạng tham nhũng, lợi ích nhóm, gian dối trong kinh doanh, vô cảm trước nỗi đau người khác... đang ảnh hưởng tiêu cực tới niềm tin xã hội và kỷ cương đất nước. Những nguyên tắc đạo đức của Phật giáo – sống thanh bạch, không tham lam, tôn trọng sự thật, yêu thương và sẻ chia – chính là “lá chắn tinh thần” giúp cá nhân tự điều chỉnh, cộng đồng gắn kết, xã hội vận hành lành mạnh.

Thứ ba, đóng góp vào chiến lược phát triển bền vững gắn với bảo vệ môi trường và ứng phó biến đổi khí hậu. Triết lý “duyên sinh” và “vô ngã” của Phật giáo đề cao sự hài hòa giữa con người với thiên nhiên, khuyến khích lối sống tiết kiệm, không hoang phí, chống lại xu hướng tiêu dùng cực đoan. Trong bối cảnh Việt Nam đang hướng tới nền kinh tế xanh và kinh tế tuần hoàn, việc phát huy tinh thần này sẽ góp phần xây dựng một xã hội phát triển hài hòa, không đánh đổi môi trường lấy tăng trưởng kinh tế ngắn hạn.

Thứ tư, củng cố sức mạnh đại đoàn kết dân tộc – nền tảng vững chắc của xây dựng và bảo vệ Tổ quốc. Lịch sử chứng minh Phật giáo ở Việt Nam không chỉ là tôn giáo mà còn là một thành tố văn hóa – tinh thần gắn bó máu thịt với dân tộc, góp phần quy tụ, hòa hợp các tầng lớp nhân dân, tôn giáo, dân tộc. Trong bối cảnh các thế lực thù địch gia tăng thủ đoạn “diễn biến hòa bình”, lợi dụng tôn giáo để chia rẽ khối đại đoàn kết, việc phát huy các giá trị nhân văn của Phật giáo sẽ tiếp tục củng cố sự gắn bó giữa Đảng - Nhà nước - Nhân dân, tạo “miền dịch tinh thần” trước mọi mưu đồ phá hoại.

Trong những năm gần đây, đời sống xã hội Việt Nam đã có những bước chuyển biến mạnh mẽ cả về kinh tế, chính trị, văn hóa và xã hội. Thành tựu của công cuộc đổi mới và hội nhập quốc tế đã góp phần nâng cao đời sống vật chất, mở rộng cơ hội tiếp cận tri thức, khoa học - công nghệ và các giá trị tiến bộ của nhân loại. Trong đời sống xã hội, nhiều giá trị nhân văn của Phật giáo vẫn hiện diện và có ảnh hưởng tích cực. Những nguyên tắc như từ bi, vị tha, hiếu hòa, hướng thiện được phản ánh qua các hoạt động từ thiện, nhân đạo, an sinh xã hội của Giáo hội Phật giáo Việt Nam và đông đảo tăng ni, phật tử.

Chỉ tính riêng trong giai đoạn dịch COVID-19, hàng vạn tấn lương thực, hàng chục nghìn suất cơm miễn phí, thiết bị y tế, oxy đã được các cơ sở Phật giáo quyên góp, góp phần giúp nhân dân vượt qua khó khăn. Điều này cho thấy các giá trị nhân văn của Phật giáo không chỉ dừng lại ở giáo lý mà đã thấm thấu, trở thành sức mạnh tinh thần và hành động xã hội. Bên cạnh đó, trong lĩnh vực giáo dục và hình thành nhân cách, các giá trị nhân văn Phật giáo được lan tỏa thông qua nhiều kênh khác nhau như hoạt động hoằng pháp, giáo dục Phật học, các khóa tu mùa hè dành cho thanh thiếu niên. Những chương trình này giúp thế hệ trẻ tiếp cận với triết lý sống lành mạnh, nuôi dưỡng tinh thần yêu thương, trách nhiệm và ý thức cộng đồng. Tuy nhiên, mức độ ảnh hưởng còn chưa đồng đều, nhiều nơi còn mang tính phong trào, thiếu sự định hướng bài bản để thực sự trở thành nguồn lực tinh thần trong quá trình xây dựng con người mới xã hội chủ nghĩa.

Tuy nhiên, bên cạnh những yếu tố tích cực, vẫn tồn tại những hạn chế và thách thức. Một bộ phận không nhỏ trong xã hội hiện nay có xu hướng thực dụng, chạy theo lợi ích vật chất, coi nhẹ đời sống tinh thần và các giá trị đạo đức... đã giống lên hồi chuông cảnh báo về những nguy cơ đe dọa nền tảng đạo đức xã hội. Theo báo cáo của Bộ Công an cho thấy trong 5 năm gần đây, tỷ lệ tội phạm do người chưa thành niên thực hiện có xu hướng gia tăng, với các hành vi ngày càng nghiêm trọng như cướp tài sản, cố ý gây thương tích, sử dụng ma túy. Đồng thời, hiện tượng gian lận thương mại, tham nhũng vặt, lối sống ích kỷ, thờ ơ với cộng đồng cũng trở nên phổ biến hơn trong một bộ phận xã hội. Đây không chỉ là những vấn đề pháp lý, mà sâu xa hơn là sự suy giảm về chuẩn mực đạo đức và lý tưởng sống. Điều này khiến cho những giá trị sâu sắc của Phật giáo như vô ngã, từ bi, trí tuệ đôi khi bị giản lược thành tín ngưỡng hình thức, hoặc thậm chí bị thương mại hóa trong các lễ hội, hoạt động cúng lễ, gây ảnh hưởng đến tính thuần túy của giáo lý Phật giáo. Đây là biểu hiện đáng lo ngại, đặt ra yêu cầu phải có định hướng đúng đắn để khắc phục.

Ngoài ra, trước tác động của toàn cầu hóa, internet và mạng xã hội, lối sống cá nhân chủ nghĩa, hưởng thụ, thậm chí bạo lực và vô cảm có xu hướng lan rộng trong một bộ phận thanh niên. Thực trạng này cho thấy những giá trị nhân văn của Phật giáo, vốn có khả năng định hướng nhân cách, vẫn chưa được phát huy đầy đủ để trở thành nền tảng bền vững chống lại sự xâm nhập của các trào lưu lệch chuẩn.

Có thể thấy rằng, bên cạnh những thành tựu thì những hạn chế, bất cập trong đời sống đạo đức - xã hội hiện nay không chỉ phản ánh sự tác động mạnh mẽ của cơ chế thị trường, của toàn cầu hóa, mà còn cho thấy nguy cơ xa rời những giá trị nhân văn truyền thống vốn từng làm nên bản sắc và sức mạnh nội sinh của dân tộc Việt Nam. Sự xuống cấp về lối sống, tình trạng thực dụng, vị kỷ, bạo lực, chạy theo đồng tiền... đang đặt ra thách thức gay gắt đối với sự nghiệp xây dựng con người mới xã hội chủ nghĩa.

Trước bối cảnh đó, việc phát huy những hệ giá trị văn hóa - đạo đức có khả năng định hướng, khơi dậy tinh thần nhân văn, củng cố nền tảng đạo đức xã hội là đòi hỏi khách quan, cấp thiết. Trong số đó, Phật giáo - với lịch sử gần bốn ngàn năm cùng dân tộc và hệ thống giá trị sâu sắc, toàn diện - có thể cung cấp những nguyên tắc đạo đức, lối sống giản dị, từ bi, trí tuệ, phù hợp với yêu cầu phát triển con người Việt Nam hiện đại. Do đó, việc phát huy các giá trị nhân văn của Phật giáo trong giai đoạn hiện nay không chỉ là lựa chọn mang tính văn hóa - tinh thần, mà còn là nhiệm vụ chiến lược trong quá trình xây dựng con người xã hội chủ nghĩa ở kỷ nguyên mới.

Từ những phân tích trên có thể khẳng định: việc phát huy các giá trị nhân văn của Phật giáo trong giai đoạn hiện nay không chỉ là yêu cầu xuất phát từ thực tiễn đời sống xã hội, mà còn là đòi hỏi tất yếu của sự nghiệp xây dựng con người mới xã hội chủ nghĩa trong kỷ nguyên phát triển và hội nhập. Tuy nhiên, để những giá trị ấy thực sự lan tỏa, trở thành động lực tinh thần và nền tảng văn hóa vững chắc cho xã hội, cần có những giải pháp đồng bộ, thiết thực và khả thi. Những giải pháp này phải gắn kết giữa giáo dục - văn hóa - chính sách, kết hợp vai trò của Nhà nước, tổ chức xã hội, cơ sở tôn giáo và chính mỗi cá nhân. Chỉ trên cơ sở đó, các giá trị Từ bi, Trí tuệ, Vô ngã, Hướng thiện mới có thể thấm thấu sâu rộng, góp phần hình thành hệ giá trị chuẩn mực, bồi dưỡng nhân cách, và khơi dậy sức mạnh tinh thần cho dân tộc.

Hình mang tính minh họa. Nguồn: Internet

Trước những yêu cầu mới của sự nghiệp **xây dựng con người xã hội chủ nghĩa**, việc phát huy các giá trị nhân văn của Phật giáo cần được triển khai đồng bộ, kiên trì và phù hợp với bối cảnh hiện nay. Để đạt hiệu quả thực chất, cần chú trọng vào một số giải pháp trọng tâm sau:

Thứ nhất, nâng cao nhận thức và giáo dục tư tưởng – đạo đức theo tinh thần nhân văn Phật giáo.

Muốn con người thấm nhuần và thực hành các giá trị nhân văn, điều cốt yếu là phải bắt đầu từ giáo dục. Cần đưa những nội dung phù hợp của đạo đức Phật giáo vào trong các chương trình giáo dục, không phải theo lối truyền đạo, mà là trên cơ sở khai thác những giá trị nhân văn phổ quát, gắn với định hướng xây

dựng con người mới xã hội chủ nghĩa. Các khái niệm như Từ bi, Trí tuệ, vô ngã, sống chân thật, tiết chế dục vọng... nếu được diễn đạt bằng ngôn ngữ hiện đại, gắn với những tình huống thực tế của xã hội hôm nay, sẽ giúp thế hệ trẻ có một “kim chỉ nam” vững chắc trong hình thành nhân cách và lý tưởng sống. Song song với đó, cần tăng cường giáo dục đạo đức trong gia đình và cộng đồng, bởi đây là môi trường đầu tiên và bền vững nhất để hun đúc nhân cách con người.

Thứ hai, xây dựng môi trường xã hội lành mạnh, đề cao lối sống hướng thiện.

Nhận thức đúng đắn cần đi liền với hành động thực tiễn, xây dựng môi trường xã hội lành mạnh, trong sạch, dân chủ và nhân văn chính là “mảnh đất” để các giá trị Phật giáo nảy nở và lan tỏa. Muốn vậy, phải kiên quyết đấu tranh chống tham nhũng, lãng phí, bạo lực, giả dối - những “độc tố tinh thần” đang bào mòn đạo đức xã hội. Đồng thời, cần cổ vũ, nhân rộng những lối sống giản dị, tiết kiệm, nhân ái, bao dung - vốn là biểu hiện sinh động của tinh thần Phật giáo. Các phong trào xây dựng đời sống văn hóa, gia đình văn hóa, cộng đồng văn hóa cần được gắn kết với việc phát huy các giá trị hướng thiện, biến chúng thành chuẩn mực ứng xử hàng ngày, từ đó hình thành nền nếp văn hóa xã hội lành mạnh.

Thứ ba, phát huy hơn nữa vai trò của Phật giáo trong khối đại đoàn kết toàn dân tộc. Phật giáo từ lâu đã trở thành một bộ phận hữu cơ của văn hóa dân tộc Việt Nam.

Chính truyền thống gắn bó đồng hành cùng dân tộc của Phật giáo là nền tảng quan trọng để huy động tôn giáo này tham gia vào công cuộc xây dựng con người xã hội chủ nghĩa. Cần phát huy mạnh mẽ tinh thần nhập thế của Phật giáo trong việc vận động quần chúng sống tốt đời, đẹp đạo; phát triển các hoạt động từ thiện, nhân đạo, bảo vệ môi trường, hỗ trợ cộng đồng yếu thế... Thông qua đó, Phật giáo không chỉ góp phần xây dựng nhân cách cá nhân, mà còn tăng cường sức mạnh đại đoàn kết dân tộc, củng cố khối thống nhất toàn dân trước những thách thức chia rẽ, phá hoại của các thế lực thù địch.

Thứ tư, gắn giá trị nhân văn của Phật giáo với mục tiêu phát triển bền vững và hội nhập quốc tế.

Trong bối cảnh toàn cầu hóa, sự suy thoái đạo đức, ô nhiễm môi trường, khủng hoảng niềm tin, lối sống thực dụng đang trở thành vấn đề toàn cầu. Giá trị nhân văn Phật giáo - với tinh thần từ bi, hòa hợp và tiết chế dục vọng - chính là lời giải hữu ích cho những khủng hoảng này. Do đó, cần chủ động đưa những nguyên tắc trên vào chiến lược phát triển bền vững, từ bảo vệ môi trường, phát triển kinh tế xanh, đến xây dựng lối sống tiêu dùng có trách nhiệm. Đồng thời,

thông qua đối thoại tôn giáo và giao lưu quốc tế, có thể quảng bá hình ảnh Phật giáo Việt Nam như một tôn giáo hòa bình, nhân văn, đồng hành cùng tiến trình phát triển nhân loại, qua đó nâng cao vị thế và uy tín của Việt Nam trên trường quốc tế.

Thứ năm, phát huy vai trò của các tổ chức chính trị - xã hội trong việc hoàn thiện cơ chế, chính sách để lan tỏa các giá trị tích cực của Phật giáo trong đời sống xã hội

Cần có chính sách khuyến khích, hỗ trợ và tạo điều kiện để Phật giáo tham gia vào các hoạt động xã hội, đặc biệt trong lĩnh vực giáo dục đạo đức, chăm sóc cộng đồng, bảo vệ môi trường. Các tổ chức chính trị - xã hội, nhất là Mặt trận Tổ quốc Việt Nam, cần làm tốt vai trò cầu nối, phối hợp chặt chẽ với Giáo hội Phật giáo Việt Nam trong việc định hướng, hướng dẫn và phát huy các giá trị nhân văn. Khi Nhà nước, tổ chức xã hội và Phật giáo cùng đồng hành, sự lan tỏa của những giá trị này sẽ trở thành sức mạnh tinh thần bền vững, góp phần trực tiếp vào sự nghiệp xây dựng con người xã hội chủ nghĩa. Phật giáo vốn mang tinh thần hòa bình, hòa hợp, dung chứa. Đây là yếu tố quan trọng để củng cố khối đại đoàn kết dân tộc, đặc biệt trong bối cảnh các thế lực thù địch luôn tìm cách lợi dụng tôn giáo để chia rẽ. Nhà nước, Mặt trận Tổ quốc và Giáo hội Phật giáo cần phối hợp chặt chẽ trong việc lan tỏa thông điệp “Đạo pháp - Dân tộc - Chủ nghĩa xã hội”, khẳng định rõ Phật giáo là một thành tố văn hóa - tinh thần không thể tách rời của dân tộc Việt Nam. Qua đó, giá trị nhân văn Phật giáo không chỉ giúp nuôi dưỡng phẩm chất cá nhân, mà còn trở thành chất keo gắn kết cộng đồng, tạo sức mạnh tổng hợp để bảo vệ Tổ quốc.

Có thể nói, Phật giáo với tinh thần nhân văn sâu sắc xuyên suốt lịch sử, sẽ tiếp tục đồng hành cùng dân tộc, không chỉ như một phần di sản, mà còn như một động lực tinh thần, một nền tảng nhân văn cho sự phát triển. Việc phát huy những giá trị ấy chính là sự khẳng định niềm tin vào sức mạnh của văn hóa, đạo đức, con người Việt Nam - yếu tố then chốt, quyết định tương lai dân tộc trong kỷ nguyên vươn mình mạnh mẽ hôm nay.

Tác giả: **TS. Nguyễn Thị Thu Trang - Th.S Phan Thuý Quỳnh**

Tham luận tại Hội thảo khoa học "Đạo Phật Với Cách Mạng Việt Nam" tổ chức ngày 25/08/2025, tại chùa Quán Sứ, Hà Nội

Chú thích:

1) Học viện An ninh nhân dân.

2) Nguyễn Thế Nghĩa, *Doãn Chính, Lịch sử triết học, Tập I, NXB Khoa học xã hội. Hà Nội, 2002, 246*

Tài liệu tham khảo:

- 1] Nguyễn Lang (2008), *Việt Nam Phật giáo sử luận*, Nxb. Văn học, Hà Nội.
- 2] Thích Minh Châu (1995), *Triết lý đạo Phật và con người*, Nxb. Tôn giáo, Hà Nội.
- 3] Trần Văn Giàu (1993), *Giá trị tinh thần truyền thống của dân tộc Việt Nam*, Nxb. Chính trị Quốc gia, Hà Nội.
- 4] Đặng Nghiêm Vạn (2001), *Văn hóa và Phật giáo Việt Nam*, Nxb. Khoa học Xã hội, Hà Nội.
- 5] Nguyễn Hùng Hậu (2007), *Phật giáo và văn hóa Việt Nam: Một số vấn đề lý luận và thực tiễn*, Nxb. Tôn giáo, Hà Nội.
- 6] Thích Thanh Từ (2002), *Đạo Phật trong dòng sử Việt*, Nxb. Tôn giáo, Hà Nội.
- 7] Thích Nhất Hạnh (1998), *The Heart of the Buddha's Teaching*, Broadway Books, New York.
- 8] Peter Harvey (2013), *An Introduction to Buddhism: Teachings, History and Practices*, Cambridge University Press.